

YEVIROPA OLIMLARINING TARJIMONLIK FAOLIYATI

Farg'ona davlat universiteti Ingliz tili va adabiyoti fakulteti Xorijiy til va adabiyoti (ingliz tili) yo'nalishi 20.114-guruh talabasi

Mirzaakbarova Dildorabonu

Ingliz tili va adabiyoti fakulteti, Ingliz tilini o'qitish metodikasi kafedrasida o'qituvchisi

Gafurova Nozima Ikramovna

Annotatsiya: Ushbu maqola mashhur yozuvchilar, filosoflar, tilshunolar va boshqalarning tarjimonlik faoliyatini yoritib beradi. Yevropa olimlarining tarjimonlik faoliyati, bir necha tillarda savdo, diplomatik va mesitsina sohalarida kompaniyalar, hukumatlar va shaxslar uchun muhim bolgan ma'lumotlarni o'girish va yetkazib berishni o'z ichiga oladi. Yevropa olimlarining tarjimonlik faoliyati global moliyaviy tizimda hamkorlik qilishga imkon beradi va mamlakatlararo aloqalarni kuchaytirishda muhim ro'l o'ynaydi. Bu maqola qadimgi rim olimlarining tarjima qilgan asarlari va ularning foydalangan usullarini tushunishda yordam beradi.

Kalit so'zlar: yevropa olimlari, tarjimonlik faoliyati, matn, shakl, rim olimlari, Sitseron, til meyorlari, ma'no, til xususiyatlari.

Kirish: Elfrik X- asrning mashhur yozuvchisi bolib, u tarjimonlik bilan ham shug'ullangan. U "Tavrot" ning ("Old Testament") "Ibtido" ("Genesis") tarjimasining kirish qismida Elfrik ingliz tilining xususiyatlarini tarjimada hisobga olish lozimligini ta'kidlab o'tgan. Elfrik atamalarga izoh va tushuntirishlar bergan. U ayni zamonda lotin tili grammatikasini ham ingliz tiliga tarjima qilgan. Mil.avv.1- asrda yashagan mashhur rim yozuvchisi va notig'i Sitseron yunon notiqolari asarlarini til me'yorlarini buzmaganda lotin tiliga ag'dargan. U asliyat tilining tuzilishi va ma'nosini saqlab qolgan, lekin u so'z tanlashda lotin tilining xususiyatlariga amal qilgan, har bir jumlada ma'no va so'z ta'sirini aks ettira olgan. "O'ylashimcha kitobxon mendan aniqlikni talab qiladi" degan Sitseron va yunon mualliflarining asarlarini aniq uslubda lotin o'quvchilariga yetqizgan. U tarjima matnining o'ziga xos xususiyatlari - shakl, tarkib va fikr moyilligiga alohida e'tibor qaratgan.

Shunga o'xshash badiiy uslubning ifodasi sifatida rim shoiri Katullningan tik yunon shoirasi Sapfo (Sappho) ga bag'ishlangan mashhur she'rini keltirish mumkin. Sitseron yozuvchi yoki notiq bo'lishni xohlaganlarga tarjima bilan shug'ullanishni juda foydali deb hisoblaydi va ularga shu ijod turi bilan shug'ullanishni tavsiya qiladi. Rim shoiri Goratus (Horatus) o'zining "She'riysan'at haqida" ilmiy asarida so'zma so'z tarjima qilishga uringan tarjimon. Rimliklarning fikricha, tarjimadagi eng muhim narsa ma'no va

asliyatning ta'sir kuchini ifodalashdir. Buni "Injil" matnining erkin tarjimasida payqashimiz mumkin, misol uchun bu qadimiy kitobning mil.avv.II- asrda Simmaxom(Simmahome) tomonidan qilingan yunon tilidagi tarjimasini va milodiy IV- asrda Gironimus(Hieronymus) tomonidan qadimiy yahudiy tilidan lotin tiliga qilingan tarjimasini keltirish mumkin. Ularda asliyat matning asl ma'nosini bera olishga intilish seziladi. Tarjimon tog'ridan-tog'ri o'zining vazifasini so'zma-so'z tarjima qilish emas deb ta'kidlaydi, asosan ma'noni chiqarishga diqqat qilganini yozadi. Asliyat matnining tarkibi va ma'nosini tog'richiqara olish prinsipiga rioya etadi. Bu tarjimonning aniq bir ideologik maqsadga suyangani ko'rsatadi. Yana shuni ham ta'kidlash joizki, Yunoniston va Rim o'rtasida tarjimalar bo'yicha o'zaro fikrlar almashib tuzilgan. Bunday sa'y- harakatlar millatlarning xalqaro munosabatlarini chuqurlashtirib, insoniyat ma'daniyatini yuqori darajaga ko'tarilishiga xizmat qiladi. Elfrikning "

Grammatika "sidan maktablarda uzoq vaqt lotin tilini o'rganishda qo'llanma sifatida foydalanilgan. Malumki Angliyada XII -asrda taxminan 30 tacha maktab bo'lgan. Elfrik tarjimasining tili boy va fikr- mulohazasi terandir. XII- asr o'rtalarida ingliz tarjimoni Adelard(Etelord) ba'zi arab tilidagi astranomik va matematik asarlarni lotin tiliga tarjima qildi. U Fransiyada ta'lim olgan, keyin Ispaniya, Italiya, Shimoliy Afrika va Osiyoda bo'lgan. U arab tilini o'rganib qirol Genrix I hukmronligi davrida Angliyaga qaytgan. Adelard Ekvlidning "Elementlar" asarini arab tilidan lotin tiliga o'girdi. Bu tarjima 1482- yil Venetsiyada nashr qilingach, ular faqat Italiyadagina emas, balki Fransiya, Angliya, Germaniya maktablarida ham qo'llanilgan.

Adelard yana boshqa asarlarni ham arab tilidan tarjima qilgan. U Aristotelning tabiiy- ilmiy asarlarini ham tarjima qilgan deb yozishadi. Adelard ilohiyot, astralogiya, matematikaga oid asarlar ham yozgan. U arab arifmetikasi qoidalarini Yevropaga olib kelgan va yoygan shaxs hisoblanadi.

"Britanlarning tarixi" asarini tarjima qilgan Galfrid Monmut XII- asr o'rtasida G'arbiy Uelsda yepiskop bo'lgan. XII- asr oxiri va XIII - asr boshlarida "Britanlarning tarixi" asarining ingliz tilidan fransuz tiliga tarjimasini paydo bo'lgan. Fransuz shoirlari va tarjimonlari bu tarjimadan foydalanishgan. Galfrido'zining fikrlarini oddiy uslubda ifodalab kitobxonlar e'tiborini tortgan, bu esa tarjima tarixida juda qiziqarli xolatdir. Galfrid tilning uslubiy darajalarini juda yaxshi farqlay olgan. U, bu haqidagi fikrlarini o'z asarlarida yozib qoldirgan.

XIII- asrning mashhur faylasuflaridan biri, Rotjer Bekon(1214-1294) o'z asarlarida grammatika, mantiq va falsafaga oid muammolarning yechimini topishga uringan. Uning o'ylashicha, hech kim biror asarni ona tiliga o'sha tilning barcha go'zal ifodalari bilan tarjima qilib berolmaydi. Chunki har bir tilning

tarjima qilinayotganda saqlab qolib bo'lmaydigan o'ziga xos xususiyatlari bor. Shuning uchun Bekon chet chet tillarining o'rganishning muhim jihatlarini yozgan. Faylasuf Rotjer Bekon o'z asarining keng keng fikrli ilimlilaridan bo'lgan. O'zining asarlarida ilohiy va tabiiy-ilmiy muammolardan tashqari grammatika, mantiq, falsafa va filiolgiyada yechimi topilmagan savollar ustida ham ishlagan. Rotjer Bekon o'zining bosh asarida shunday yozadi: bir til ikkinchi tilga tarjima qilinayotganda tarjima qilinayotgan tilning o'ziga xos sifatlarini saqlab qolishning imkoni yo'qdir. Hattoki shevalar ham bir biridan farq qiladi. Misol uchun, agar kimdir mantiqni yaxshi bilsa, uni o'zining ona tili gatarjima qilishga urinadi, keyin u o'zining tarjima asliyatidan farq qilishini payqaydi. Ular boshqa tildagi ko'p so'zlardan foydalanishadi. Faylasufning fikricha, tarjimon faqatgina tillarni bilish emas balki sub'yektini ham tadqiq etish shartdir. Rotjer Bekon uning davrida bunday bilimga hech kim ega bo'lmaganligini yozadi. Rotjer Bekon boshqa tillardan lotin tiliga kirib kelgan so'zlarning transliteratsiyasi va transkripsiyasida sezilarli buzilishlarga yo'l qo'yilganini eslatib o'tadi. Uning fikricha matn tarjima qilinayotgan paytda ba'zi tushuntirishlar keltirishlari lozim. Rotjer Bekonning bu fikr mulohazalari ochiq holda bo'lganligi sababli tarjimonlik amaliyotiga sezilarli ta'sir ko'rsata olmadi.

Buyuk Alfred (849-901) -u G'arbiy Saksoniya qiroli bo'lib Angliyada, Ventejda tug'ilgan. U Oksfordda maktablarga asos solgan, G'arbiy Saksoniyaga eng yaxshi ziyolilarni olib kelgan. Alfredning tarjimonlik faoliyatining cho'qqisi 886-993 yillarga tog'ri keladi. U Boetsiyning "Filosofiya tasallisi" (Boethius "Consolation of philosophy"), Brid va Orosiovosning tarixiy kitob, va Grigoriy Buyukning "Pastoral Care" (cho'ponlar hayoti tasvirlangan) asarlarni tarjima qilgandir. Alfred xalq ta'limini bosqichma- bosqich rivojlantirdi. U yangi va eski monastirlarni qurdi va qayta tikladi va diniy ahloqqa e'tibor qaratdi. Alfred tarjima qilish uchun ta'limni rivojlanishiga muhim bo'lgan diniy, tarixiy va filosofik bo'lgan asarlarni tanladi. Alfredning dastlabki tarjima asarlari "Dialoglar", "Anglosaksonlar xronikasi", "Cura Pastorals" edi. Cura Pastorals IX asrda tarjima qilingan. Kitobning asosiy maqsadi ruhoniylarga yordam berish edi. Alfred bu kitobni tarjima qilish sabablarini muqaddimasida izohlagan. Alfred o'zining tarjimalarida lotin tilining murakkab tuzilishlaridan foydalanmagan.

Buyuk Alfredning keyingi tarjima asari esa Bridning "Inglizlarning diniy tarixiy (Ecclesiastical history of the English people) kitobi edi. Bu kitob Angliya cherkovi tarixini hikoya qiladi. Muallif kitobida Angliya Qirolligining voqelariga to'xtalgan. Qirol Alfred adabiy me'yorlarni rivojlanishiga ulkan hissa qo'shgan. Xronologiyaga oid asarlar tarjima uslublarining rivojlanishini boshlab berdi. Alfred davridagi siyosiy barqarorlik madaniy va adabiy taraqqiyotni ta'minladi. ("Orasious") Orosiosnoma qadimgi ingliz nashri edi. Uning asari buyuk Alfred tomonidan tarjima qilingan. Orasion o'zi ispan monarxi, uI Vasrda tug'ilgan. Asar

sayoxatnomalar usulida yozilgan. Bu asar dastlab lotin tiliga tarjima qilingan. Alfred o'zining tarjimasini soddalashtirgan. Lotin tilining juda murakkab qo'shma gaplaridan foydalanmagan. Uning tarjimasini aniq tarjimadan ko'ra erkin tarjima deyish to'g'riroqdir.

Xulosa

Tarjima bu bir so'zning bir tildan boshqa tilga o'girilahotganda ma'noning aslligini saqlab qolishdir. Ba'zi tarjimalarda siz faqat ma'noni boshqalarida esa faqatgina ibora va talaffuzni ko'riahingiz mumkin. Kimdur Demasfon yoki Markus Fullius nutqlarini yoki bo'lmasa Gomer va Vergiliyning she'rlarini boshqa tilga o'girmoqchi bo'lganda u dastlab va asosiysi matn va nutqni tuzilish tarkibiga e'tibor qaratish lozim bo'ladi. Agar u tarjima qilgan bo'lsa, u tillar o'rtasidagi katta farqni anglagan bo'lishi lozim, agad u oldin qilmagan bo'lsa, hech qaysi bir til boshqa bir tilning uslubiy xususiyatlari va nutq tuzilishini bir biriga mos keladigan darajada boy emasligini, hattoki eng qadimgi tillarda ham ahvol shundayligini sezadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Khoshimova, N.A. (2021). ASSOCIATIVE FIELDS OF COLLECTIVE AND INDIVIDUAL CONSCIOUS. *Theoretical & Applied Science*, (5), 436-439.
2. Hashimova, N., & Sattorov, T. (2021). USAGE OF ENGLISH MILITARY TERMINOLOGIES AS A NEUTRAL AND COLLOQUIAL VOCABULARY. *CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PHILOLOGICAL SCIENCES* (2767-3758), 2(11), 162-167.
3. Hoshimova, N.A. (2020). Ingliz va o'zbek tillarining funktsional uslublari. *Молодой ученый*, (19), 584-585.
4. Xoshimova, N. (2019). External factors of associations' individuality. *Scientific journal of the Fergana State University*, 2(2), 134-136.
5. Toirova, N.I. (2019). The significance of the symbols of Mirror and Portrait in teaching Symbolism. *sign*, 1, 22.
6. Mamajanova, M. (2021). MODEL CONCEPT MODELING IN LINGUISTICS TYPES OF LINGUISTIC MODELS. *Экономика и социум*, (1-1), 160-163.
7. Holbekova, M., Mamajanova, M., & Holbekov, S. (2021). COMMUNICATIVE APPROACH TO TEACHING FOREIGN LANGUAGES. *Экономика и социум*, (3-1), 83-85.
8. Mirzayevna, M. (2021). Innovative technologies in foreign language teaching methodology. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(12), 465-467.
9. Kasimova, G. (2022). IMPORTANCE OF ICEB READING ACTIVITIES IN TEACHING ENGLISH. *Science and innovation*, 1(B7), 117-120.

10. Makhmudovna, K. G. (2022). Creative Strategies to Improve Vocabulary Teaching. *American Journal of Social and Humanitarian Research*, 3(10), 259-261.
11. Akhmedova, M. (2012). Characteristics of bronchial asthma associated with allergic rhinosinusitis in children. *Medical and Health Science Journal*, 11, 39-43.
12. Ibragimjonovna, A. M. (2022). Developing professional communicative competence of medical students in a foreign language. *Eurasian Scientific Herald*, 15, 45-50.
13. Isaqjon, T. (2022). Strategies and techniques for improving EFL learners' reading skills. *Involta Scientific Journal*, 1(11), 94-99.
14. Mohira, A., & Isakjon, T. (2022). METHODOLOGY OF ENGLISH LANGUAGE. *American Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 3, 68-71.
15. Ahundjanova, M. A. (2020). METHODS AND METHODS OF TEACHING RUSSIAN AND ENGLISH LANGUAGE AND LITERATURE. *Экономика и социум*, (11), 46-49.
16. Ahundjanova, M. (2022). THE NEEDS FOR IMPROVING LEARNERS' AUTONOMY IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES – AS A KEY FACTOR TO BOOST LANGUAGE LEARNERS. *Science and innovation*, 1(B6), 390-392.